

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تجوید مصور

(مشتمل بر کلیه احکام تجوید بصورت نموداری و اشکال توضیحی)

تألیف : دکتر ایمن رشدی سوید

ترجمه و صفحه آرایی : وریا اسماعیل زاده

ویراستاری : هیوا حفیدی

سرشناسه : رشدی سوید ، ایمن ، ۱۹۵۵ - م .
عنوان قراردادی : التجوید المصور . فارسی
عنوان و نام پدیدآور : تجوید مصور : مشتمل بر کلیه احکام تجوید به صورت نموداری و اشکال توضیحی / تألیف
ایمن رشدی سوید ؛ ترجمه و صفحه آرایی وریا اسماعیل زاده ؛ ویراستار هیوا حفیدی .
مشخصات نشر : سندج : دانایی ، ۱۳۹۵ .
مشخصات ظاهری : ۲۰۱ ص . : مصور (بخشی رنگی) ، جدول (بخشی رنگی) ، نمودار (بخشی رنگی) ؛ + یک عدد
لوح فشرده .
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۹۷۲-۲-۲
وضعیت فهرست نویسی : فیبا
موضوع : قرآن - تجوید - راهنمای آموزشی
موضوع : Qur'an - Recitation - Study and teaching
شناسه افزوده : اسماعیل زاده ، وریا ، ۱۳۶۴ - ، مترجم
شناسه افزوده : حفیدی ، هیوا ، ویراستار
رده بندی کنگره : ۱۳۹۵ ت ۳ ر ۵ / ۵ BP ۷۴
رده بندی دیویی : ۲۹۷/۱۵۱۰۷
شماره کتابشناسی ملی : ۴۵۸۷۴۰۶

تجوید مصور

تألیف : دکتر ایمن رشدی سوید

ترجمه و صفحه آرایی : وریا اسماعیل زاده

ویراستاری : هیوا حفیدی

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۹۷۲-۲-۲

(وقف لله تعالی)

فایل الکترونیکی این کتاب با رضایت مترجم و به صورت رایگان در اختیار تمام مسلمانان قرار می‌گیرد.

فهرست

۳۴	أقصى الحلق (انتهای حلق)	۶	مقدمه مترجم
۳۵	وسط الحلق (میانه حلق)	۸	مقدمه مؤلف
۳۵	أدنى الحلق (ابتدای حلق)	۱۰	فصل های کتاب
۳۶	مخرج قاف و کاف	۱۱	قرآن کریم
۳۶	مخرج جیم و شین	۱۱	تعریف قرآن کریم
۳۷	مخرج یاء غیر مدی	۱۱	تواتر
۳۸	مخرج ضاد	۱۲	مراحل تدوین قرآن کریم
۳۹	مخرج لام	۱۳	روایت شفاهی قرآن کریم
۴۰	مخرج نون	۱۴	یکی از سندهای متصل مؤلف به روایت حفص
۴۱	مخرج راء	۱۵	علم تجوید
۴۲	مخرج طاء و ذال و تاء	۱۵	تعریف تجوید
۴۳	مخرج صاد و سین و زای	۱۶	مهم ترین مباحث علم تجوید
۴۳	مخرج ظاء و ذال و ثاء	۱۶	لحن (خطا) در تلاوت قرآن کریم
۴۴	مخرج فاء	۱۷	حکم پایبندی به تجوید
۴۴	مخرج واو غیر مدی	۱۹	حکم قرانت قرآن کریم با نغمه های موسیقی
۴۵	مخرج باء	۱۹	سرعت تلاوت
۴۵	مخرج میم	۲۱	استعاذه و بسمله
۴۶	غنه از جهت وجود آن در حروف	۲۲	حالت های جایز در گفتن استعاذه و بسمله
۴۷	صفات حروف عربی	۲۳	حالت های گفتن بسمله میان دو سوره
۴۸	همس و جهر	۲۵	حروف عربی
۵۰	شدت و رخاوت و بینیه	۲۵	حروف هجایی (شفاهی)
۵۶	مقایسه میان زمان تلفظ حروف صحیح	۲۶	حالت های حروف عربی غیر الف
۵۶	زمان تلفظ حروف متحرک	۲۶	حروف ابجدی (نوشتاری)
۵۷	مقایسه میان زمان تلفظ حروف صحیح ساکن	۲۷	اعضای گفتاری و چگونگی پدید آمدن صداها و حروف
۵۹	استعلاء و استئفال	۲۷	مخرج های اصلی در حروف عربی
۶۰	تفخیم و ترقیق	۲۷	تصویرهایی از اعضای گفتاری
۶۲	حکم الف	۲۸	قسمت های حلق
۶۳	حکم لام	۲۸	کام دهان (الحنک الأعلى)
۶۴	احکام راء	۲۹	قسمت های مختلف زبان
۶۷	إطباق و إنفتاح	۲۹	دندان ها (۳۲)
۷۰	صفاتی که صفت مقابلی ندارند	۳۰	چگونگی پدید آمدن صداها
۷۰	صغیر	۳۰	تعریف صدا
۷۰	قلقله	۳۰	چگونگی پدید آمدن صداها در طبیعت
۷۴	لین	۳۱	تعریف حرف
۷۴	إنحراف	۳۱	چگونگی پدید آمدن حروف در اندام های گفتاری
۷۶	تکریر	۳۳	مخارج حروف عربی
۷۶	تفشی	۳۳	جوف
۷۷	استئاله	۳۴	حلق

تعریف مد	۱۱۴	غنه از نظر صفت بودن آن	۷۷
انواع مد در قرآن کریم	۱۱۴	تقسیم و بخش کردن صفات بر حروف هجا	۷۸
مقایسه میان زمان امتداد مدها	۱۱۵	آشکارترین خطاها هنگام تلفظ حروف هجا	۷۹
مد طبیعی	۱۱۶	خطاهایی که هنگام تلفظ الف مدی واقع می شود	۷۹
مد بدل	۱۱۶	خطاهایی که هنگام تلفظ واو مدی واقع می شود	۷۹
مد عوض	۱۱۶	خطاهایی که هنگام تلفظ یاء مدی واقع می شود	۷۹
مد جایز منفصل	۱۱۷	آشکارترین خطاها هنگام تلفظ حروف حلقی	۸۰
مد واجب متصل	۱۱۸	آشکارترین خطاها هنگام تلفظ حرف قاف	۸۱
مد صله	۱۱۹	آشکارترین خطاها هنگام تلفظ حرف کاف	۸۲
مد لازم	۱۲۳	آشکارترین خطاها هنگام تلفظ حرف جیم	۸۲
حروف مقطعه در قرآن کریم	۱۲۴	آشکارترین خطاها هنگام تلفظ حرف شین	۸۲
مد عارض به سکون	۱۲۷	آشکارترین خطاها هنگام تلفظ یاء غیر مدی	۸۳
مد لین	۱۲۷	آشکارترین خطاها هنگام تلفظ حرف ضاد	۸۳
خطاهایی که هنگام تلفظ حروف مدی واقع می شود	۱۲۸	آشکارترین خطاها هنگام تلفظ حرف لام	۸۳
قاعده سبب قوی تر میان دو مد	۱۳۰	آشکارترین خطاها هنگام تلفظ حرف نون	۸۳
کامل نمودن حرکات	۱۳۶	آشکارترین خطاها هنگام تلفظ حرف راء	۸۴
به هم رسیدن دو ساکن در یک یا دو کلمه	۱۳۹	آشکارترین خطاها هنگام تلفظ طاء و دال و تاء	۸۴
بحث های متفرقه	۱۴۱	آشکارترین خطاها هنگام تلفظ صاد و سین و زای	۸۵
تسهیل همزه	۱۴۱	آشکارترین خطاها هنگام تلفظ حروف لثوی	۸۵
اماله	۱۴۲	آشکارترین خطاها هنگام تلفظ حرف فاء	۸۶
نبر	۱۴۳	آشکارترین خطاها هنگام تلفظ واو غیر مدی	۸۶
کلمات دارای شرایط خاص در روایت حفص	۱۴۶	آشکارترین خطاها هنگام تلفظ حرف باء	۸۶
حکم صاد در (وَبِضْطٍ) و همانند آن	۱۴۶	آشکارترین خطاها هنگام تلفظ حرف میم	۸۷
حکم (الرَّحْمٰنُ) در سوره آل عمران	۱۴۶	دو حرف به هم رسیده (مُلْتَقِيَانِ)	۸۸
حکم (تَأْمِنًا) در سوره یوسف	۱۴۷	إدغام	۸۸
حکم (فَمَاءَاتِنِ) در سوره نمل	۱۴۸	دو حرف مثل هم (مُتَمَاتِلَانِ)	۸۹
حکم (صَغْفٍ) و (صَغَفًا) در سوره روم	۱۴۸	دو حرف هم جنس (مُتَجَانِسَانِ)	۸۹
وقف و ابتدا	۱۴۹	دو حرف نزدیک به هم (مُتَقَارِبَانِ)	۹۱
وقف	۱۴۹	دو حرف دور از هم (مُتَبَاعِدَانِ)	۹۳
علم وقف و ابتدا و فواید شناخت و تعریف آن	۱۴۹	لام تعریف	۹۳
انواع وقف	۱۵۰	لام قمری و لام شمسی	۹۴
وقف تام	۱۵۰	احکام میم و نون	۹۶
وقف کافی	۱۵۰	نون و میم مشدد	۹۶
وقف حسن	۱۵۱	احکام میم ساکن	۹۶
وقف قبیح	۱۵۱	احکام نون ساکن و تنوین	۱۰۰
علایم وقف در مصحف قرآن کریم	۱۵۳	تنوین	۱۰۰
قاعده وقف اختیاری یا اضطراری در روایت حفص	۱۵۶	إظهار	۱۰۱
مثال هایی از وقف اختیاری یا اضطراری :	۱۵۶	إدغام	۱۰۲
- مواردی که الف آن ها حذف شده است	۱۵۶	قلب	۱۰۶
- مواردی که واو آن ها حذف شده است	۱۵۷	إخفاء	۱۰۷
- مواردی که یاء آن ها حذف شده است	۱۵۷	زمان های غنه	۱۱۲
- مواردی که متصل یا جدا نوشته شده است	۱۵۸	مدها	۱۱۴

۱۹۰	تنوین رفع در حالت اظهار
۱۹۰	علامت سکون
۱۹۱	علامت تشدید
۱۹۱	علامت همزه وصل
۱۹۲	علامت مدّ اضافه بر مدّ طبیعی
۱۹۲	علامت حروفی که نوشته شده ولی تلفظ نمی شوند.
۱۹۲	علامت سقوط الف در وصل و ثبوت آن در وقف
۱۹۳	حروف کوچک اضافه شده در نوشتار
۱۹۴	علامت حروفی که مخالف نوشتار خوانده می شوند
۱۹۵	علامت سکون و اظهار
۱۹۶	علامت ادغام کامل
۱۹۶	علامت ادغام ناقص و إخفاء
۱۹۷	علامت قلب نون ساکن و تنوین
۱۹۷	علامت اِماله کبری و اِشمام
۱۹۷	علامت تسهیل همزه
۱۹۹	تفاوت رسم الخط قرآنی و رسم الخط جدید

۱۶۰	- مواردی که یکی از دو حرف یاء حذف شده است
۱۶۰	وقف بر همزه ای که واو نوشته شده است
۱۶۰	وقف بر نون تأکید خفیفه در تنوین نصب
۱۶۱	مقایسه ای میان وقف و سکت و قطع
۱۶۱	سکت های لازم در روایت حفص از طریق شاطبی
۱۶۲	دو سکت جایز
۱۶۲	حالات های جایز در دو سوره اَنْفال و توبه
۱۶۳	علامت سکت در مصحف
۱۶۴	ابتدا
۱۶۴	ابتدای تام
۱۶۴	ابتدای کافی
۱۶۵	ابتدای حسن
۱۶۵	ابتدای قبیح
۱۶۶	مثال هایی از ابتدای اختیاری
۱۶۸	رُوم و اِشمام
۱۶۸	رُوم
۱۶۹	اشمام
۱۷۰	مواردی که قواعد رُوم و اِشمام به آن تعلق نمی گیرد ..
۱۷۲	رویکرد قراء در خصوص رُوم و اِشمام در هاء ضمیر
۱۷۳	چگونگی وقف بر آخر کلمات قرآنی
۱۷۴	چگونگی وقف بر آخر کلمات قرآنی دارای تنوین
۱۷۵	الف های هفتگانه
۱۷۷	همزه وصل
۱۷۷	حرکت همزه وصل در ابتدا نمودن به فعل
۱۷۸	حرکت همزه وصل در ابتدا نمودن به اسم ها
۱۷۸	داخل شدن همزه وصل بر حروف
۱۷۹	نکته ای در خصوص کلمه «أَمْرٌ»
۱۸۰	همزه قطع
۱۸۰	اجتماع دو همزه که دومی آن ها ساکن است
۱۸۱	آمدن همزه وصل بر همزه قطع ساکن
۱۸۱	آمدن همزه قطع بر همزه وصل در فعل ها
۱۸۱	آمدن همزه قطع بر همزه وصل در لام تعریف
۱۸۲	آمدن همزه قطع بر همزه وصل در اسم ها
۱۸۳	مراحل شکل گیری کتابت و اِعراب گذاری قرآن
۱۸۳	اِعراب گذاری
۱۸۴	نقطه گذاری
۱۸۶	مراحل نقطه گذاری حرف شین
۱۸۶	مراحل شکل گیری نوشتار حرف کاف
۱۸۷	نوشتار همزه در رسم الخط قدیم و جدید
۱۸۸	نوآوری در شکل نوشتاری همزه
۱۸۸	مراحل شکل گیری نوشتار حروف اِطباق
۱۸۹	مراحل شکل گیری علامت های اِعراب

مقدمه مترجم

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ. خوانندگان محترم؛ کتاب تجوید مصور، تألیف استاد گرانقدر دکتر ایمن رشدی سوید، بدون شک کامل ترین و قابل فهم ترین کتاب تجویدی است که تا کنون نگارش شده است، زیرا علم تجوید برای تبیین برخی از مسائل نیازمند مشافهه و تعلیم دیداری و شنیداری است و این کتاب با بکارگیری تصاویر ثابت و متحرک و همچنین با نشان دادن شیوه صحیح تلفظ هر یک از حروف و کلمات از زبان استاد، تا حد زیادی این نیاز را برطرف نموده است ولی با این حال باید متذکر شد که این کتاب و هیچ کتاب دیگری متعلم را از یادگیری دقیق علم تجوید نزد اساتید متقن بی نیاز نمی کند ولی تا حد مطلوبی می تواند اساتید را در ارائه دقیق مطالب و همچنین متعلمین را در درک و فهم آن یاری رسانده و راه را برای هر یک از ایشان هموار نماید.

نسخه عربی کتاب در دو جلد رحلی و در ۵۷۶ صفحه ارائه شده است که بنده با توجه به مفید بودن کتاب، مدت زیادی بود که در فکر ترجمه و ارائه این کتاب به زبان فارسی بودم تا دیگر برادران و خواهران مسلمان نیز بتوانند از آن بهره گیرند ولی با توجه به اینکه این کتاب از لحاظ ساختاری مملو از تصویرها، نمودارها و جداول بود و همچنین نسخه اصلی آن خیلی پرحجم بوده و در صورت چاپ آن ممکن بود قیمت بالایی داشته و برای خیلی از مسلمانان امکان خرید کتاب وجود نداشته باشد، لذا آماده سازی تصاویر و مطالب کل کتاب، کاری دشوار بود و الله متعال را شکرگزارم که بر این بنده ناچیز منت نهاد تا بتوانم کل کتاب را با ساختاری جدید و کم حجم ارائه نمایم بدون اینکه چیزی از مطالب آن را حذف نمایم. در ضمن اینکه یک سی دی نرم افزاری همراه کتاب ارائه شده است که تمامی مثال های کتاب با صدای دکتر ایمن رشدی سوید در آن گنجانده شده است که نرم افزار موجود نیز با اعمال تغییرات کلی در طراحی آن نسبت به نسخه اصلی ارائه شده است و برای راهنمایی خوانندگان محترم، تمام صفحاتی که مثال های آن در نرم افزار موجود باشد با قرار دادن شکلی در

گوشه بالای هر صفحه، نشانه گذاری شده است که برای شنیدن مثال ها باید به صفحه مربوطه در سی دی مراجعه شود. در نهایت از تمام دوستان شفیقی که در تدوین این کتاب بنده را یاری رساندند نهایت تشکر و قدردانی را دارم و رستگاری در دنیا و آخرت را از الله متعال برای ایشان مسألت می نمایم . نکته ای که در پایان لازم می دانم مطرح کنم این است که بدون شک این کتاب نیز مانند هر کتاب دیگری بدون اشکال نخواهد بود و تنها کتاب کامل، کلام الله متعال (قرآن) است که هیچ شکی در کمال آن وجود ندارد، لذا از تمامی برادران و خواهران دلسوز مسلمان می خواهم که در صورت مشاهده هرگونه خطایی در کتاب، آن را تذکر داده و هر پیشنهاد یا انتقادی را که مورد نظرشان باشد از طرق ارتباطی مشخص شده، مطرح نمایند و همچنین از تمامی مسلمانان تقاضا دارم که در یادگیری این علم نیز به مانند بقیه علوم اسلامی و حتی بیشتر همت گمارند تا اینکه روزی را شاهد باشیم که تمام علمای دلسوز و طلاب و عامه مسلمانان بتوانند به همان گونه قرآن را تلاوت نمایند که نازل شده است، و از الله متعال خواستارم که این کتاب را شروعی برای یادگیری این مهم قرار داده و نیات ما را نیز برای خویش خالص گرداند . آمین و الحمد لله رب العالمین.

وریا اسماعیل زاده

مهاباد - بهار ۱۳۹۸

مقدمه مؤلف

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا وَنَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ : خواننده گرامی، کتاب حاضر **تجویدی تصویری** است که آن را به اهل قرآن تقدیم می نمایم و از الله متعال خواستارم که این کتاب را سببی برای آسان سازی، مطالعه و تحصیل این علم قرار دهد. در این کتاب تلاش زیادی نموده ام تا معلومات صحیح و تعریفات دقیقی را ارائه نمایم و در این راستا میان علم تجوید قدیم و مقداری از حقیقت های جدید علم اصوات و فیزیک ساختاری آن ترکیب نموده ام، همچنین برای نمایان شدن اعضاء و ارگان هایی که حروف به وسیله آن تلفظ می گردند، شکل ها و نمودارهایی ترسیم شده است و افزون بر آن رنگ های متنوعی را برای روشن سازی بعضی از مسائل و نکات تجویدی و جداسازی آن از دیگر مسائل و قواعد، به کار گرفته ام. لازم به ذکر است برای استفاده بهتر و ایجاد علاقه در مدارس و مؤسسه های قرآنی، **سی دی کاملی** از صفحات کتاب را با آن همراه نموده ام که به منظور توضیح عملی برخی از نکات تجویدی و نشان دادن شیوه صحیح تلفظ حروف در اعضای گفتاری، تصاویر متحرکی به آن افزوده شده است.

این کتاب، با توفیق الله متعال و با تلاش پیگیر استاد تیسیرالعرند (حَفِظَهُ اللهُ) و با به کارگیری دانش و ذوق هنری خدادادی ایشان، به این شکل و قالب تدوین و تنظیم شده است. نوآوری استاد تیسیر در طراحی نمودارها و ترسیم شکل ها به گونه ای بود که بسیاری از مفاهیم و قواعدی که اینجانب از بیان دقیق آن ها برای جویندگان علم تجوید عاجز مانده بودم را زیر نظارت بنده به تصویر کشید، زیرا بسیاری از مفاهیم علم تجوید، اموری است پنهانی که در درون دهان شکل می گیرد که ایشان توضیح آن ها را از طریق تصاویر ثابت و متحرک آسان نمود.

لازم به ذکر است که دریافت قرآن کریم به **دو صورت** می باشد : اول دریافت **شفاهی** دوم دریافت **نوشتاری**. دریافت شفاهی که توسط اساتید قرائت نقل می شود و دریافت نوشتاری که از طریق تألیفات بزرگان علم قرائت به ثبت رسیده است که **هیچکدام از دیگری بی نیاز نیست**.

این کتاب و دیگر کتب تجوید، قواعد و مطالب را گردآوری و ثبت نموده اند و آموزه های دریافتی را از تغییر و دگرگونی به سبب اختلافات لهجه ای یا لغوی نگاه داشته اند اما با این وجود، این کتاب ما را **از نشستن در محضر اساتید مسلط و آگاه** که تعلیم گیرنده را بر ادای صحیح و تلفظ درست حروف عربی آموزش دهند، **بی نیاز نمی کند**.
به منظور استفاده بیشتر، فصلی را در خصوص مراحل کتابت و حرکت گذاری مصحف شریف (قرآن) و فصلی دیگر را نیز در خصوص حفظ قرآن کریم و مسائل مهم مرتبط به آن، به بحث های کتاب اضافه نموده ام.

در پایان از الله متعال می خواهم که تمامی اساتید قرآن و شاگردان ایشان را در همه سرزمین های اسلامی، از این کتاب بهره مند سازد تا همگان به شیوه ای تلاوت نمایند که مورد پسند الله متعال و رسولش باشد و آن را آنگونه که به دست ما رسیده تلاوت نمایند و با دقت کامل و بدون تحریف به نسل مسلمان بعد از خود برسانیم. **اللَّهُمَّ آمِينَ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا وَ نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ وَ عَلَى آلِهِ وَ أَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ .**

خادم قرآن کریم
دکتر ایمن رشدی سوید

فصل های کتاب

قرآن کریم

علم تجوید

تَعَوُّذُ وَ بَسْمَلَهُ

حروف عربی

اعضای گفتاری و چگونگی پدید آمدن صداها و حروف

مخارج حروف عربی

صفات حروف عربی

آشکارترین خطاها هنگام تلفظ حروف هجا

دو حرف به هم رسیده (مُلْتَقِیان)

احکام میم و نون

احکام مدها

کامل نمودن حرکات

دو ساکن به هم رسیده در یک یا دو کلمه

بحث های متفرق

نُبْرُ در تلاوت قرآن کریم

کلماتی قرآنی که در روایت حفص دارای وضعیت و شرایط خاصی می باشند

وقف و ابتدا

رَوْمٌ و اِشْمَامٌ

الف های هفتگانه

همزه وصل

همزه قطع

مراحل شکل گیری کتابت و اعراب گذاری قرآن

تفاوت میان رسم الخط قرآنی و رسم الخط جدید

حفظ قرآن کریم

قرآن کریم

تعریف قرآن کریم و معنای تواتر

چگونگی ابلاغ قرآن از جانب پیامبر اکرم ﷺ به امتش

مراحل تدوین قرآن کریم

روایت شفاهی قرآن کریم

یکی از سندهای متصل مؤلف در تلاوت قرآن به پیامبر اکرم ﷺ

تعریف قرآن کریم و معنای تواتر

قرآن، کلام خداوند متعال است و به عنوان معجزه ای بر قلب پیامبر اکرم ﷺ نازل شده که مأمور به تلاوت آن بر مردم گشته است. قرآن از ابتدا تا انتها به صورت مجلدی به هم پیوسته و با نقل متواتر به دست ما رسیده و با کوتاه ترین سوره اش به مبارزه می طلبد که اگر می توانید مانند آن بیاورید.

تواتر

تواتر یعنی روایت یک خبر توسط گروهی، طبقه به طبقه که از ابتدا تا انتهای سند به هم اسناد داده شود به گونه ای که اجتماع همه راویان بر کذب، عقلاً محال باشد.

چگونگی ابلاغ قرآن از جانب پیامبر اکرم ﷺ به امتش

رسول الله ﷺ به دو طریق، قرآن عظیم را بر امتش ابلاغ نمود :

- ۱ - **مکتوب** (ثبت شده یا مدون بر روی پوست و برگ و استخوان و سنگ و غیره)
- ۲ - **روائی** (گفتاری یا نقل شفاهی)

و قرآن به دو طریقی که به آن اشاره شد، به صورت **متواتر** به ما رسیده است.

مراحل تدوین قرآن کریم

۱ - هر مقطع از قرآن کریم، به **محض نزول** بر پیامبر اکرم (ﷺ)، توسط کاتبان وحی نگاشته می شد.

زید بن ثابت (رضی الله عنه) می فرماید :

« من وحی را نزد رسول الله (ﷺ) می نوشتم در حالی که ایشان آن را بر من می خواند، پس هر گاه فارغ می شدم می فرمود : بخوان، من هم برایشان می خواندم، **اگر در آن خطا یا لغزشی وجود داشت آن را تصحیح می نمود**، سپس آن آیات را برای مردم می بردم. » (امام طبرانی آن را با سندی که تمام راویان آن ثقة می باشند روایت نموده است.)

۲ - در زمان **خلافت ابوبکر صدیق (رضی الله عنه)**، آیه هایی که بر روی صفحات پراکنده نوشته شده بود توسط زید بن ثابت (رضی الله عنه) **جمع آوری** گردید.

۳ - در زمان **خلافت عثمان بن عفان (رضی الله عنه)**، از مصحف سابق **نسخه برداری** نمودند تا اینکه میان مسلمانان تفرقه ای ایجاد نشود.

عثمان بن عفان (رضی الله عنه)، از مصاحف نسخه برداری شده به هر یک از شهرهای بزرگ مسلمان (مکه، مدینه، یمن، بحرین، بصره، کوفه و شام) **نسخه ای به همراه یک قاری مسلط و آگاه فرستاد** تا آن را برای مردم قرائت نماید.

۴ - در دوره های بعد، مسلمانان **نسخه های بی شماری** از روی مصاحف سابق بازنویسی نمودند.

۵ - **کتاب هایی نگاشته شد** که ویژگی های کتابت قرآنی را به دقت مورد بررسی قرار می دادند. (**علم نگارش قرآن**)

روایت شفاهی قرآن کریم

- ۱ - **جبرئیل امین** رضی الله عنه ، قرآن عظیم را به اذن الله متعال به صورتی کامل با تمامی الفاظ و معانی و ویژگی های مختص به آن، بر **قلب رسول الله** صلی الله علیه و آله نازل فرمود.
- ۲ - **صحابه کرام** قرآن را از **زبان مبارک رسول الله** صلی الله علیه و آله می شنیدند و همانجا دوباره برایشان می خواندند، تا زمانی که پیامبر صلی الله علیه و آله **قرائت آنان را تأیید می نمود.**
- ۳ - **اصحاب رسول الله** صلی الله علیه و آله قرآن را دقیقاً به مانند خود و بدون کمی و کاستی برای نسل بعد بازگو می کردند و به همین شیوه ادامه یافته تا اینکه امروز **به دست ما رسیده است.**

* * *

یکی از سندهای متصل مؤلف به روایت حفص از طریق شاطبی

رَبُّ الْعِزَّةِ جَلَّالَهُ

جَبْرِائِيلَ النَّبِيَّ

سَيِّدِنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ

مُرَاقَبَاتُ الْكِتَابِ الَّذِي نَصَّ طَفِينًا مِنْ عِبَادِنَا

۱۵	عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْبَعْدَلِيُّ	قُرْبُ ۷۸۱ هـ	۱	زَيْدُ بْنُ نَابِتٍ	قُرْبُ ۴۵ هـ
۱۶	مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَرِيِّ	قُرْبُ ۸۳۳ هـ	۲	عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حَكِيمِ بْنِ السَّنْبَلِيِّ	قُرْبُ ۷۴ هـ
۱۷	أَحْمَدُ بْنُ سَيِّدِ الْأَمْوِيَّيِّ	قُرْبُ ۸۷۲ هـ	۳	عَاصِمُ بْنُ أَبِي بَعْجَةَ	قُرْبُ ۱۲۷ هـ
۱۸	مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ السَّمَرَقَانِيِّ	قُرْبُ ۹۳۲ هـ	۴	حَفْصُ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ الْبَرَاءِ	قُرْبُ ۱۸۰ هـ
۱۹	عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَامِرِ الْقُدْسِيِّ	قُرْبُ ۱۰۰۴ هـ	۵	عَبْدُ بْنُ الصَّاحِجِ الْهَسَلِيِّ	قُرْبُ ۲۳۵ هـ
۲۰	عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ سَعْدَانَ الْيَمَنِيِّ	قُرْبُ ۱۰۰۵ هـ	۶	أَحْمَدُ بْنُ سَهْلِ الْأَشْبَثَانِيِّ	قُرْبُ ۳۰۷ هـ
۲۱	مُحَمَّدُ بْنُ قَاسِمِ الْبَغْدَادِيِّ	قُرْبُ ۱۱۱۱ هـ	۷	عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَعْجَةَ	قُرْبُ ۳۶۸ هـ
۲۲	أَحْمَدُ بْنُ رَجَبِ الْبَغْدَادِيِّ	قُرْبُ ۱۱۸۹ هـ	۸	طَاهِرُ بْنُ عَبْدِ الْمَعْرُوفِ بْنِ عَلِيٍّ	قُرْبُ ۳۹۹ هـ
۲۳	عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ حَسَنِ الْأَحْمَدِيِّ	قُرْبُ ۱۱۹۸ هـ	۹	أَبُو عَمْرٍو عُمَانُ بْنُ سَعِيدِ الدَّانِيِّ	قُرْبُ ۴۴۴ هـ
۲۴	إِبْرَاهِيمُ بْنُ رُوَيْحِ بْنِ أَحْمَدَ الْعَبْدِيِّ	قُرْبُ ۱۲۲۷ هـ	۱۰	أَبُو رُوَيْحِ بْنِ سُلَيْمَانَ بْنِ حُجَّاجٍ	قُرْبُ ۴۹۶ هـ
۲۵	أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَصَّانِ بْنِ مَرْزُوقِ	قُرْبُ ۱۲۶۲ هـ	۱۱	عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ هَذَا	قُرْبُ ۵۶۴ هـ
۲۶	أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الرَّفَاعِيِّ الْجَلَوَانِيِّ	قُرْبُ ۱۳۰۷ هـ	۱۲	الْقَاسِمُ بْنُ فَرِّحَةَ السَّبَّاطِيِّ	قُرْبُ ۵۹۰ هـ
۲۷	مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الرَّفَاعِيِّ الْجَلَوَانِيِّ	قُرْبُ ۱۳۱۳ هـ	۱۳	عَلِيُّ بْنُ شَجَاعِ الْعَبَّاسِيِّ	قُرْبُ ۶۶۱ هـ
۲۸	عَبْدُ الْعَزِزِ بْنِ عَبْدِ السُّوْدَانِيِّ	قُرْبُ ۱۳۹۹ هـ	۱۴	مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الصَّاحِجِ	قُرْبُ ۷۲۵ هـ
			۲۹	أَبُو رَشْدِ بْنِ سُوَيْدِ	

علم تجوید

تعریف علم تجوید

لَحْن (خطا) در تلاوت قرآن کریم

حکم پایبندی به تجوید

حکم قرائت قرآن با نغمه های موسیقی

انواع سرعت در تلاوت

تعریف تجوید

تجوید در لغت : به معنای تحسین (زیبا سازی) آمده است.

و در اصطلاح : علمی است که به وسیله آن تلفظ صحیح حروف عربی شناخته می شود و این امر با شناختن مخارج و صفات ذاتی (اصلی) و عارضی (جانبی) حروف و همچنین با شناخت احکامی که از آن ها سرچشمه می گیرد، امکان پذیر است.

امام ابن الجزری در کتاب النشر می فرماید : « برای رسیدن به تجویدی محکم و استوار و تلاوتی صحیح و نیکو، هیچ راهی به مانند تکرار و تمرین همراه با تلفظ صحیح از زبان شخص آگاه و مسلط، نمی شناسم.

بنابراین جویدن حروف یا از حلق تلاوت نمودن، پایین آوردن فک به حالت اِمالة، لرزاندن عمدی صوت، نگه داشتن و طولانی کردن تشدید یا قطعه قطعه کردن مد، و طنین دادن به غنّه ها، و یا فشار زائد بر روی حرف « راء » و مسدود کردن آن، شامل تجوید نمی باشد. چنین قرائتی فطرت و ذات انسان را می رنجاند و قلب و گوش را بیزار می کند، بلکه خواندن همراه با تجوید، خواندنی است که ساده و آسان، شیرین و دلنشین، آراسته و لطیف باشد، خواندنی است که بدون جویدن حروف و تباه کردن واژه ها، و به دور از آشفستگی، ناهنجاری و تکلف و بدون حالت های ساختگی و تصنعی باشد به گونه ای که کلام، از طبیعت زبان عربی و کلام اهل فصاحت و از وجوه صحیح قرائت و ادای دقیق حروف، خارج نشود. »

مهم ترین مباحث علم تجوید

- مخارج حروف عربی
- صفات ذاتی (اصلی) حروف
- صفات عارضی (جانبی) که مهمترین آن ها عبارت اند از :
 - ✓ إدغام دو حرف مثل هم (مُتَمَآثِلَيْنِ) و دو حرف هم جنس (مُتَجَانِسَيْنِ)
 - ✓ احکام (لام) شمسی و قمری
 - ✓ احکام (میم) ساکن
 - ✓ احکام (نون) ساکن و تنوین
 - ✓ احکام مَد (کشیدن) و قَصْر (کوتاه نمودن)

لَحْنٌ (خطا) در تلاوت قرآن کریم

- لحن در لغت :** به معنای انحراف از درستی و حق می باشد.
- و در اصطلاح :** یعنی خطا و اشتباه در تلاوت قرآن کریم.
- لحن (خطا) به دو قسمت تقسیم می شود :
- ۱ - لحن جَلْبِي (خطای آشکار) ۲ - لحن خَفِي (خطای پوشیده)
- ۱ - لحن جَلْبِي (خطای آشکار) : خطایی است که در لفظ واقع می شود و موجب تغییر و ایجاد خلل در معنا یا در اعراب می شود، مانند :

﴿ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ﴾	به جای ﴿ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ﴾	، ﴿ فَكَسَرْتُمْ ﴾	به جای ﴿ فَكَسَرْتُمْ ﴾	﴿ فَكَثَرْتُمْ ﴾
(من ایشان را نعمت داده ام.)	(تو (الله) ایشان را نعمت داده ای.)	(شما را شکست.)	(شما را افزون نمود.)	
﴿ عَصَى ﴾	به جای ﴿ عَصَى ﴾	، ﴿ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴾	به جای ﴿ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴾	﴿ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴾
(تافرمانی کرد.)	(شاید)		(به نام خداوند بخشنده مهربان)	

- ۲ - لحن خَفِي (خطای پوشیده) : خطایی است که در لفظ واقع می شود و کلمه را از معنا و جایگاه خود خارج نمی سازد، بلکه تنها موجب ایجاد خلل در کامل بودن صفات می شود، مانند :

﴿سُوَاءَ الْعَذَابِ﴾ رعایت نکردن مد در «واو» که در اصل باید ۴ یا ۵ حرکت کشیده شود.
﴿أَنْفُسِكُمْ﴾ اظهار «نون» در حالی که باید إخفاء شود.

کسی که در حال **تعلیم و آموزش دادن** قرآن است باید تلاوتش عاری از هرگونه لحن جلی یا خفی باشد.

حکم پایبندی به تجوید

مردم در پایبندی به تجوید، یا سخت گیر هستند یا سهل انگار. برای اینکه سخن را به صورت دقیق بیان کنیم، میان دو حالت تفاوت قائل می شویم :

۱ - مخارج حروف :

پایبندی به آن واجب و ایجاد خلل در آن مطلقاً حرام است.

مانند تغییردادن حرف «حاء» در کلمه ﴿الرَّحْمَنُ﴾ به خاء یا به هاء.

۲ - صفات حروف، که به دو قسمت تقسیم می شوند :

الف - صفاتی که تغییر آن ها حرف را از جایگاه خود خارج می نماید :

پایبندی به آن واجب و ایجاد خلل در آن مطلقاً حرام است، مانند :

تفخیم و درشت خواندن سین ﴿عَسَى﴾ و یا ترقیق و نازک خواندن صاد ﴿عَصَى﴾
ترقیق و نازک خواندن طاء ﴿الطَّلِقُ﴾ و تفخیم و درشت خواندن تاء ﴿التَّلَاقُ﴾

ب - صفاتی که تزئینی و برای زیبا سازی قرائت هستند و خللی در معنا ایجاد نمی کنند :

مانند ترقیق «راء» مفتوح یا مضموم که در اصل باید درشت خوانده شود، مانند :
﴿الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ و یا تفاوت نگذاشتن میان دو صفت همس و تفضی یا زمان ندادن به حرف رِخُو ساکنی که در کنار حرف مشددی باشد و یا هر چیز دیگری که علما به آن لحن خفی (خطای پوشیده) می گویند.

رعایت صفات تزئینی دو حالت دارد :

الف - در جایگاه تعلیم و آموزش دادن :

پایبندی به آن واجب و **ایجاد خلل در آن حرام است**، زیرا چنین عملی وارد نمودن کذب در روایت است.

ب - در حالت تلاوت عادی و روزمره : که آن نیز دو حالت دارد :

۱ - از جانب شخص آگاه و عالم به احکام تجوید : در حق او **عیبی به شمار می آید**.

۲ - از جانب عموم مسلمانان : **صرفاً وجه کامل تر را رها نموده و گناهی بر او نیست**.

* * *

حکم قرائت قرآن کریم با نغمه های موسیقی

موسیقی : علمی است غیر عربی و مربوط به صوت، که قواعد و ضوابطی مخصوص به خود دارد و مهمترین بحث های آن عبارتند از :

۱ - طبقات مختلف صوتی ۲ - زمان امتداد و کشیدن صدا

و این دو مبحث اینگونه با **علم تجوید** در ارتباط می باشند که :

در خصوص **طبقات صوتی** : قاری قرآن می تواند از یک طبقه صوتی به طبقه ای دیگر منتقل شود و این امر در صورتی که از حرفی به حرف دیگر باشد، مانعی ندارد. اما چنانچه در **اثنای تلفظ حرف واحدی** باشد مانند حروف **مَد و غَنه ها**، قاری قرآن **موظف است** در هر حرف، تنها از **یک طبقه صوتی** استفاده کند زیرا رعایت نکردن این مورد، سبب ایجاد چندین حرف از یک حرف می شود که **ائمه علم قرائت از آن نهی نموده اند**.

در مورد **کشیدن مدها و غنه ها** : قاری قرآن موظف است به **قوانین و معیارهایی** که **ائمه علم قرائت** در خصوص این موضوع بیان نموده اند، **پایبند** باشد. پس اگر شخصی به خاطر رعایت نغمه های موسیقی و مقدم شمردن آن خللی در قرائت صحیح و قواعد تجوید ایجاد کند، **گناه کار** است. بدیهی است که ما به قرائت قرآن کریم با **لحن ها** و اصوات عربی سفارش شده ایم و آن همان **قرائت مطابق با طبع و سلیقه** می باشد، که در عرب ها ذاتی است.

برای تحقیق بیشتر در این موضوع می توانید به کتاب دیگر بنده با عنوان **(البیان لحکم قراءة القرآن الکریم بالأنحان)** مراجعه نمایید.

سرعت های تلاوت

برای تلاوت قرآن کریم **سه سرعت** وجود دارد، که عبارت اند از :

- ۱ - **تحقیق** : تأمل و کندی در تلاوت است، بدون امتداد و کشیدن اضافی حروف.
 - ۲ - **تدویر** : عبارت است از تلاوت کردن قرآن با سرعتی متوسط و میانی.
 - ۳ - **حدر** : با سرعت تلاوت کردن قرآن است البته بدون به هم آمیختگی حروف.
- و هر سه نوع قرائت فوق، اصطلاحاً **ترتیل** نامیده می شوند : زیرا ترتیل **رعایت کامل مخارج حروف و شناخت جایگاه های وقف** می باشد و باید توجه داشت که سرعت قرائت هر چه باشد قاری قرآن را از ترتیل یعنی شمرده خواندن با تلفظ صحیح حروف بی نیاز نمی سازد.

* * *